

aabent for den indre Sammenhæng mellem de geografiske Faktorer, formaar af denne brogede Mosaik at fremstille det harmoniske Hele, der har virkelig Betydning i Skolen. Set i denne Belysning er Geografi et af de pædagogisk vigtigste Fag, langt fjærnet fra at være et aandsfortærende „Udenadsfag“. I Arbejdet for saaledes at frigøre Geografien og skaffe den dens rette Plads i Skolen har Christensens Bøger haft stor Betydning, skrevne som de er med det dobbelte Formaal at fængsle og udvikle Eleverne og at anspore og opdrage Lærere. Maatte dette nye Hefte, der altsaa skulde være et af Leddene i den afsluttende Geografiundervisning og er fortræffeligt skrevet som dets Forgængere, vinde lige saa rig Udbredelse som disse!

Alb. Stockmarr.

»The Pulse of Asia«. A Journey in Central Asia illustrating the geographic Basis of History by Ellsworth Huntington Illustrated. London. Archibald Constable & Co. Ltd. Boston and New York. Houghton, Mifflin & Co. 1907. Oktav; 415 S.

Dette Værk er et Resultat af de Rejser, Forf. udførte i Centralasien i 1903—04 og 1905—06; det er en Rejseberetning, der gaar ud paa at illustrere Menneskets Paaavirkning af de fysiske Omgivelser og imellem Klimaforandring og Historie. Foruden en fireaarig Rejse i Lilleasien fra 1897—1901. foretog Forf., der er Amerikaner, sammen med sin Landsmand Professor Raphael Pumpelly en Rejse i 1903—04, hvorunder Transkaspien, Bokhara og Turkestan samt Egnene omkring Issik-Kul og de vestlige Tian-shan-Bjerge, det nordligste Pamir og Seistan besøgte. Forfatterens Rejse i 1905—06 gik fra Bombay igennem Indien over Kashmir, Kuen-lun- og Nan-shan-Bjergene, Egnene omkring Lop Nor og tilbage igennem Vestsibirien til Evropa. Han var her Deltager i Mr. Robert L. Barretts Ekspedition til kinesisk Turkestan.

Det første Kapitel begynder med Kashmirs vide Dalstrøg og igennem kinesisk og russisk Turkestan ender vi i det 18. Kap. i Egnene ved det kaspiske Hav. Efter i en Introduktion at have givet en almindelig Oversigt over det vidtstrakte Terræn i Centralasien, der mestendels bestaar af afløbsløse Bassins og fremhævet den Forskydelse af Folkeslag en Klimaforandring kan bevirke, hvilket man tydeligst af alle Steder observerer i Centralasien, gaar Forf. over til Beretningen om sin Rejse med Husbaade, Karrer og Lastdragere i det idylliske Kashmir-Bassin. Da Kashmir hører til Indien,

tænker man sig det i Almindelighed som et meget varmt Land. Det har imidlertid en Middelhøjde af c. 1600 Meter over Havet og ligger paa en Bredde af c. 34° N., saa at Klimaet er forholdsvis køligt. Vinteren er endog ofte meget stræng, Foraaret derimod mildt og Sommeren varm. Den kunstige Vanding bevirker, at Luften er ladet med betydelig Fugtighed trods den ringe Regnmængde. Det tempererede Klima drager en Mængde Englændere fra Indien derop om Sommeren.

Kashmirfolkene er Indo-Europæere, dels Buddhister, dels Bramaister og Muhammedanere; de er fejge, eksklusive og mistænksomme. (I Landene i Pamir, Bokhara etc. nyder de Ry for at være et ubehageligt, mystisk Folkefærd; mange Sagn henlægges til Kashmir. Anm.) En højt mærkelig Skik hos dem er Brugen af den saakaldte „guntri“, en Varmedunk, som indflettet i Straa bæres under de folderige Klæder om Vinteren. Kashmir har rigelig Vanding, Floden Djehulm gennemløber Bassinet, der forøvrigt har saa mange kunstige og naturlige Vandveje, at næsten hver Landsby har sit Landingssted for Baade. Landet er særdeles frugtbart. Ris er Hovednæringsmiddel, men alle andre Kornsorter trives ogsaa godt. Den stærke Indvandring af Englændere, hvis Embedsmænd, naar de forlader Tjenesten, begynder at betragte Kashmir som deres Retræteopholdssted, forbedrer i Almindelighed ikke Folket; de synker efterhaanden ned i Tjenerstillinger, og deres forhen saa berømte Industri gaar tilbage, Forf. fremfører her de interessante Sagn om, hvorledes Kashmir blev befolket; Bassinet skal før have været fyldt af en stor Sø med en Dæmon i, der gjorde megen Ulykke. Forf. mener, at Studiet af Moræner, Bjærgterrasser og Dale tyder paa, at Landet under den saakaldte Glacialperiode er undergaaet den samme Række af klimatiske Forandringer, som foregik i Evropa og Amerika. Der var i det mindste her fem Oscillationer fra det koldere, fugtigere Klima i Glacialperioden til det varmere, mere tørre Klima i Interglacialperioden. Det maa ikke forstaaes saaledes, at hele Landet var dækket med Is, men Gletsjerne var mere udstrakte, Klimaet koldere og fugtigere som Følge af Flodernes større og mere konstante Vandmængde, end nu. Forf. har utvivlsomt Ret; naar han siger, at mange Kendsgerninger i Vest- og Centralasien tyder paa, at under de sidste 2—3000 Aar er Klimaet i disse Egne undergaaet fire Faser. Indtil det 1. og 2. Aarh. e. Chr. synes det at have været absolut koldere og fugtigere end nu. Derefter blev det for adskillige Hundrede Aar siden hurtigt varmere og mere tørt; i det 5. eller 6. Aarh. synes Ørkenregionerne at have været mere tørre end nu. En Fluvialperiode synes, som Legenden siger,

at have hersket i Kashmir til henimod Begyndelsen af vor Tidsregning, da Kashmir paa den Tid var for kold til stadig Beboelse og kun besøgt af Nomader om Sommeren. Snefaldet er nu endog saa stærkt, at Agerbrug kun kan lykkes indtil c. 2100 Meters Højde, og der skal kun en ringe Forøgelse i Snefald eller Kulde til at gøre Landet fuldstændigt uanvendeligt til Agerbrug. Forf. siger her udtrykkelig Snefald eller Kulde; Anmelderen mener, der burde have staaet Snefald og Kulde; thi et Temperaturfald uden samtidig Tiltagelse af Nedbøren bevirker sikkert ikke en betydelig Udstrækning af Gletsjerne; vi ser f. Eks. i Pamir, at Gletsjerne er i Aftagen paa Grund af Tørken, Aftagelse af Nedbøren, men ikke af Mangel paa Kulde, der her til Tider overgaar Polaregneten. Transkaspien, Persien og Turkestan havde utvivlsomt ogsaa for 2—4000 Aar siden et koldere Klima med rigeligere Vandmængde, men Nedgangen i Temperaturen har sikkert været forbundet med rigeligere Nedbør, Snefald i Pamir og nærliggende Bjærgene. I det 6. eller 7. Aarh. e. Chr. har Kashmir faaet sin nuværende lykkelige Tilstand.

Forf. fører os i 2. Kap. op i den øverste beboelige Del af Indus-Dalen, Ladakh, der ligger imellem Tibets kolde Grus-Sletter og den prægtige Kanñon, hvorigennem Indus flyder ud paa det lavere Terræn. Ladakh er en varm og solbeskinnet Dal styret under Kashmir med brittisk Tilsyn; dets Karakter er væsenlig tibetansk, ikke alene fysisk, men ogsaa i Henseende til Folkerace, Religion og Sprog. Folkene er hovedsagelig Buddhister med nogle faa Muhammedanere i Leh (Hovedbyen) og de vestlige Landsbyer. Ladakh er endnu mere aflukket fra Omverdenen end Kashmir; thi ud til alle Sider maa man over vanskelige Passer, fra 4000—4500 Meter. Klimaet er mere ekscessivt end i Kashmir, Agerbrug uden kunstig Vanding umulig, Bjærgene nøgne og klippeagtige, perenierende Strømme sjældne, og Kampen for Tilværelsen haardere. Føden bestaar her mest af Brød af Hvede eller Byg, Smør, sur Mælk og tørrede Aprikoser. Istedetfor Anvendelsen af meget Træ i Husene som i Kashmir, bygges her Husene af raa Sten og Ler som i Øst-Bokhara og Pamir-Dalene. Flere Steder er her fundet Guld, men Driften menes ikke at være rentabel. Overalt hvor der findes Vand, drives lidt Agerbrug i Forbindelse med Kvægavl, og Flodernes Vand ledes ofte i lange Kanaler langs stejle Bjærgmure. De glaciæle Fænomener tyder i Ladakh paa den samme Række Klimaforandringer som i Kashmir. Forf. giver en nærmere Beskrivelse af Landet med dets Befolkning, der ligesom i Tibet har deres Lamaer, Klostre, Bedemøller, „Tjortans“, pagadeformede Bygninger af Ler og

Sten, dels bestemte for de Dødes Aske og dels Udslag af Religiositet. Befolkningen er overordentlig religiøs eller overtroisk, Lamaerne gaar oftest med Haandcylindre med paaskrevne Bønner, som de svinger rundt i Stedet for selv at bede.

Trods Ladakhfolkene lever i stadig Frygt for Dæmoner der fylder Slutten og Afgrunde i Bjærgene og er Skyld i alle mulige Ulykker, er de bekendte for deres gode Humør og deres Gæstfrihed. Kvinden har her en særlig Stilling, idet Polyandri praktiseres, og af den Grund, mener Forf., at Befolkningsforøgelsen maa holdes indenfor visse Grænser, som Følge af at der er saa lidt dyrkeligt Land. Hvis derfor f. Eks. to Brødre af tre i en Familie kun har en Kone, og den tredje bliver Lama, kan Jordlodden, der arves fra Familien, gaa udelt over til de to Brødre, der er fælles om et Hus. Hvor bliver da Døtrene af? Ja, det Spørgsmaal besvares derhen, at der af en uopklaret Grund fødes færre Piger end Drengene. I Baltistan, der ligger lige Vest for Ladakh, er Befolkningen Mukammedanere, af hvilken Grund Polyandri er utilstedelig; og Befolkningen tiltager her saa stærkt, at de fattige stadig maa udvandre.

I det næste Kapitel behandler Forf. sine Rejser igennem Karakorum-Plateauet, denne vilde, nøgne og kolde Bjærgørken, der her skiller Indien fra Kina, sit Besøg ved Pangong-Søerne, store, blaa Saltøer med vegetationsløse Omgivelser, Rejsen over det 5580 Meter høje Karakorum-Pas paa Vejen mod Nord ad Khotan til. Passerne gaar fra c. 5000—5500 Meter, og Snestorme raser her i Forsommeren, ja lejlighedsvis hele Aaret. Ved Undersøgelsen af Pangong-Søerne med deres mange Terrasser og Shyok Flodens Dal kommer Forf. til det Resultat, at her tidligere har hersket en fugtigere og koldere Periode, med større Skydække, større Nedbør og lav Temperatur. Trods Karakorumets vilde og farlige Natur passerer Mængder af Pilgrimme Nord fra herover til Bombay og videre til Mekka.

I korte men malende Træk beskriver Forf. det mægtige Tarimbækken, der af Størrelse som tre Gange England og Irland, ligger midt i Hjertet af Asien. Det danner et stort Amfiteater, der i de lavere Dele er opfyldt af Ørkener med rødt, graaligt eller gult Sand, aflejret i Bølger eller Klitter; heraf er Takla Makan Ørkenen den frygteligste. Rundt om Ørkenen ved Foden af Bjærgene, Kuen-lun, Pamir og Tian-shan ligger en bred Vegetationszone bevokset med Rør, Tamarisk, Popler etc., derefter kommer en Zone med Løssafløjninger, hvori Byer og Landsbyer ligger, og ovenover disse en Ring af grove Bjærgafløjninger, hvorigennem Smaafloederne udløber som Kildespring og forsvinder i Ørkenen, hvor de

aflejrer Sand. Højere oppe er der græsbevoksede Skraaninger med Mængder af Kvæg og derefter de nøgne Bjerge. En mægtig Gletsjer menes at have dækket Tarimbækkenet, og talrige Ruiner tyder paa et tidligere koldere og fugtigere Klima.

Forinden Forf. gaar videre i sin Rejseskrivelse, giver han i et Afsnit af Bogen en meget livlig og træffende Skildring af Kirgisernes Liv og Sædvaner, saaledes som de maa forme sig efter de geografiske Betingelser, der er til Stede paa deres Omraade. Der er vel her intet særligt nyt i dette Afsnit, men Fremstillingen er livlig og fængslende. Det er dog muligt, at Læseren af Forf.s Beskrivelse faar et noget for lyst Indtryk af Kirgisefolket. Den rejsende Forsker falder let sammen med Kirgiseren, da de begge i mangt og meget har fælles Interesser, men at se dem lidt efter i Sømmene fra en nærboende Oase-Agerdyrkers Standpunkt turde ikke være af Vejen. Der er noget friskt og raskt ved alle Nomader, der tiltaler, men de er gennemsnitlig alle forslagne Fyre, som man gør vel i at være paa sin Post overfor. Samtidig kan man drage den største Nytte af disse fødte geografiske Rejsende, som man fristes til at kalde dem. En Kirgisers Hjerne og Tale er fuld af Bjerge, Passer, Floder, Stepper, Navne, Vejrfænomener etc. som intet andet Menneskes.

De næste 8 Kapitler handler om det store Tarimbækken, om Plateauskraaningerne til Bassinets Bund, om Tjanto-Folkene ved Foden af Bjærgene, om de tilsandede Ruiner ved Chira, de udtørrede Floder, Lops Salt Ørken, de tørre Floder og de tørre Bjerge, Lop Nors Af- og Tiltagen. Han omtaler her, at Folkene, der bor ved Hovedvejene i Centralasien ødelægges i moralsk Henseende af de mange Rejsende, og benytter ethvert Middel til at trække dem op; slige Fænomener forekommer overalt i Verden. Tjanto-Folket, der er de faste Beboere her (Tjanto bet. Turbanbærer, og Navnet er givet dem af Kineserne), er en Indo-Europæisk Race blandet med Hunner, Kinesere, Tibetanere og Tyrker, og de ligner mere Europæere end Mongoler og Kinesere. Børnene har ofte lyst Haar, der senere bliver aldeles mørkt. Traditionen fortæller, at de oprindelige Beboere i Lop-Bassinets, de nuværende Tjantos Forfædre, kom fra Indien, og de tidligste Skrifter, der er fundne i Takla-Makan Ørkenen, er i Karosthi-Sproget, et Sprog der er nær beslægtet med Sanskrit og taltes i det nordlige Indien henved Begyndelsen af vor Tidsregning.

Tjantoerne lever som smaa agerdyrkende Bønder, ofte er de kun Bestyrere for rige Kinesere, der ejer flere Jordlodder. De er elskværdige og gæstfri, altid er den Rejsende nødt til at deltage i de saakaldte „Dar-

starkhan“ (Festmaaltid) som enhver, der kan, ønsker at hyde, og det betragtes som en Fornærmelse ikke at efterkomme Indbydelsen. Forf. omtaler kortelig Oasen Khotan, der har c. 150,000 Indb. og besøges stærkt af indiske Købmænd, og begiver sig nu herfra ud imellem Halvnomaderne i Bjærgene Syd for Khotan. Paa sin Rejse i Tarimbækkenet omtaler Forf., at Luften stadig er opfyldt med Støv af Løss, saa alt dækkes med dette Støv, der af Vinden flyttes fra Sted til Sted. Under et Haglvejr paa et Sted, hvor der ikke fandtes Løss, afsatte Haglene paa et udsædnt Klæde denne Jordart, hvilket yderligere bekræfter de bekendte Løss-Teorier. Kommende Syd fra møder man her for første Gang de bekendte muhammedanske Aulia (Helgengrave) prydede med Oksehaler og Klude paa Stænger, der er saa almindelige i Mellemasien. Som i Bokhara etc. ofrer man til Auliaen (af Aulat-i-Pajgambar, Profetens Efterkommer) Faar og Geder. Kødet spises og uddeles til de Fattige og Hornene hænges op paa Auliaen. Forf. fandt mange Ruiner af Byer, der har haft fra 3—5000 Indb. og hvis Ødelæggelse skyldes Klimaforandringen. Ligesom i Mellemasien er Ruinerne opfyldte af Djinner (Aander). Han undersøgte Ruinerne Nord for Chira imellem Keria-darja og Khotan-darja, og kommer her til det samme Resultat som „Stein“, at Ruinerne er blevne forladte paa Grund af, at Klimaet er bleven tørre end tidligere, og at de i Overensstemmelse med Legenderne og de fysisk-geografiske Fakta maa have haft en talrig Befolkning omkring Aar 1000, da Islam her fortrængte Buddhismen. Overalt fandt han adskillige buddhistiske Efterladenskaber i Form af Votiv-Figurer, Lamaklostre og Trætavler med Skrifttegn. I Ørkenen afgiver de uddøde Tamarisker, hvorom der har dannet sig smaa Høje, gode Vidnesbyrd om Klimaets Udtørring. Han regner, at Tamariskhøje paa 15—18 Meter maa være c. 2000 Aar gamle og finder deri en Forklaring paa, hvorlænge den udtørrende Periode maa have varet. Den almindelige Udtalelse om at Sandet trænger ind i Oaserne og ødelægger dem, bestrider Forf. her. Vegetationen dør først bort af Mangel paa Vand, og derefter begynder Sandet sin Virksomhed. Keria-darja mener han muligvis har naaet Tarim i det 16. Aarh. Han omtaler flere Guldminebyer ved Nija-Floden Syd for Byen Nija, hvor han gør Fund af Trætavler med Karosthiskrift. Ved alle de Smaafloeder, der løber ned fra Kuen-lun til Takla Makan Ørkenen har der tidligere været Byer ved deres nedre Løb, som Ruinerne tyder paa. Han beretter om sine Fund ved Jartungz-floden og Enderehfloden. Ved Endereh besøger han en By med Volde og Moské, der nu er forladt, hvilket alt-

saa maa være sket i den islamitiske Tid, og fortsætter sin Rejse og sine Undersøgelser videre mod Nordøst ad Lop-Nor til. Tjarlik er det sidste Sted, hvor han er i Forbindelse med Tjantofolket, disse gæstfri, godmodige, frygtsomme og uenergiske Agerdyrkere, der ikke bekymrer sig stort om hvad der passerer udenfor deres Oaser, eller om hvem de bliver regerede af.

Han beskriver den nu uddøde By Miran eller Mijan (kendt fra Marco Polos Tid) sydvest for Lop-Nor, der (Byen) mere end noget andet tyder paa en Klimaforandring, og fortæller om sit Besøg hos de venlige Iopliker, der er Muhammedanere og mest lever af Fiskeri. Forf. foretager nu om Vinteren en interessant og farlig Rejse Syd om Lop-Nor igennem Saltørkenen, hvor Is maa føres med i Stedet for Vand, og Tamarisker som Brændsel; her havde Kamelernes Flugt efter Vand nær kostet de Rejsende Livet. Paa sin Rute igennem de øde Egne til Konchefloden ved Tikkenlik (lille By med c. 500 Indb.) findes talrige Rester af Lervarer, der tyder paa en tidligere Beboelse af Landet. Ved Konchefloden er der forsøgt at genoptage Agerbrug, men det er mislykkedes, da Floderne er for saltholdige. I Følge fundne gamle Dokumenter maa her i disse Egne tidligere have levet Agerdyrkere, da flere af Manuskripterne handler om Maal og Vægt af Sædekorn. Han sammenholder Landets fysiske Beskaffenhed med den gamle kinesiske Historie, der fortæller, at i Lulan var der Karavanseraier, hvor der lejedes Lastdyr ud til Karavane-rejser mod Kashgar og Khotan, hvilket tyder paa, at Egnen har kendt bedre Dage end de nuværende. Forf. føres os herfra videre til Søen Bagrash-kul, der er omgivet af mægtige Sandklitter, og til Kyen Kara-shehr (den sorte By). I et Afsnit behandles Lop Nors Af- og Tiltagen i en meget interessant historisk Beskrivelse; han hævder her i Modsætning til Hedin, at en Klimaforandring maa have fundet Sted, og fører vægtige Beviser frem herfor. Under sit Besøg i Turfan-Depressionen faar Forf. efter sine Undersøgelser der den Opfattelse, at denne er undergaaet den samme Klimaforandring som Lop-Bassinet. Der har tidligere været en meget tættere Befolkning, som i et fugtigere Klima ikke har været afhængige af den kunstige Vanding, som de nu er henviste til. Bekendt er det jo, at Turfan i tidligere Dage var Centrum for en betydelig Kultur, og at de nuværende omgivende tørre Bjergegne tidligere i Følge Traditionen har været Tumbleplads for Mængder af mongolske Nomader.

For at gøre et Forsøg paa at se, hvor langt denne Klimaforandring i Central-Asien har strakt sig, tager Forf. til Slut fat paa Iran og det kaspiske Bassin, beret-

ter om det uhyre Antal Ruiner, der findes i Persien og Seistan og fremfører, at det har været umuligt for Alexander den Store at føre sin Armé igennem disse Egne, hvis Tilstanden havde været som nu, hvor endog Vanskelighederne for at føre en hurtig, lille Karavane igennem de sterile Egne er store. Han giver en særdeles interessant og grundig Fremstilling af de historiske Fakta og legendariske Beretninger, der støtter Antagelsen om en Klimaforandring i de kaspiske Regioner, og drager atter det gamle Oxus-Spørgsmaal frem. Forf.s Bevismaade frister meget til at følge ham i tykt og tyndt; men man maa dog ende med at sige, „det er muligt“, men der maa yderligere Beviser til. Navnlig synes det historiske ikke at vilde stemme med de russiske Nivellements i Transkaspien. Men Fremstillingen er særdeles værdifuld som yderligere Belysning af disse interessante Spørgsmaal.

I det sidste Kapitel giver Forf. en Rekapitulation af det foregaaende angaaende Klimaets Indvirkning paa hele den menneskelige Tilværelse og Geografien som Basis for Historien. Den Klimaforandring, der i de sidste 2000 Aar er foregaaet i Centralasien, udvider han til ogsaa at gælde muligvis for det vestlige Asien, Nord-Afrika, Evropa og maaske for Amerika og den sydlige Halvkugle. Han kommer her bl. a. ind paa den Brüchnerske Teori, om at hele Verden i 36 Aar passerer igennem en klimatisk Cyclus, og anfører her en Mængde Fakta, der, om de just ikke direkte beviser, saa dog i høj Grad klarlægger den Indflydelse en Klimaforandring, selv en mindre, har paa Folkernes Karakter, Sæder og Skikke og deres Forskydelse imellem hverandre. Han fremsætter den Formodning, at en Overgang fra et koldere og fugtigere Klima til et varmere og tørrere eller omvendt kan bevirke en Omvæltning i et Folkeslags hele Karakter og Væsen, og han gaar endog saa vidt, at han betragter de seneste politiske Fænomener, Krig, Finanskriser etc. som væsentlig influerede af Klimaændring paa de paagældende Steder.

Om man end kan være lidt uenig med Forf. om enkelte Detailler, saaledes f. Eks. at han ikke tillægger Menneskenes Bortrydning og Udluftning af Skovene for at skaffe sig Plads til Agerbrug etc. nogen særlig Betydning i Henseende til Klimaets Overgang til større Tørhed; han anfører at der i Centralasiens Ørken findes Mængder af Popler og Tamarisker etc., der er uddøde som Følge af Mangel paa Vand, og ikke at Manglen paa Fugtighed skyldes Borthugning, saa kan Anmelderen i det væsentlige være enig med Forf.

„The Pulse of Asia“ giver en saa fortrinlig Oversigt og et udmærket Indblik i den intime Sammenhæng,

som Historie og Geografi staar til hinanden i Centralasien, at Værket maa betegnes som et af de mest fremragende, der hidtil er fremkommet fra disse Jordens gamle Kulturcentre. Forf.s let flydende Pen og de mange fortrinlige Illustrationer og Kort sikrer yderligere dette Værk en blivende Plads i den bedste geografiske Literatur.

Ole Olufsen.

Ivar Hallberg: L'Extrême Orient dans la littérature et la cartographie de l'Occident des XIIIe, XVe et XVe siècles. Étude sur l'histoire de la géographie. Göteborg 1907. (Upsala-Dissertation.)

Denne 573 Sider tykke Bog trodser alle danske Begreber om en Doktorafhandling. Men dermed skal ikke være sagt, at Værkets videnskabelige Værd i nogen Maade staar under det, der ydes i danske Dissertationer. Langt snarere er Forholdet det, at man herhjemme fordrer Bøger af en bestemt Type, af et særligt Snit til Brug ved Disputater, medens man altsaa i Sverige — i alt Fald i Upsala — intet Hensyn tager til det formelle, men regner videnskabelige Arbejder for gode til at kreere Doctores paa, af hvad Art Arbejdet end er, og i hvilket Klædebon det fremtræder.

Hallbergs Bog er nemlig ikke nogen Afhandling i egentlig Forstand, men simpelthen et Leksikon over Stednavne, som i den senere Middelalder forekommer i Vesterlandenes Literatur, og som vedrører det nordlige, østlige og sydlige Asien. Ved hvert Navn tilføjes de Legender, Fabler eller positive Efterretninger, som hos de vesterlandske Forfattere og Kartografer knyttedes til det vedkommende Sted, og der gøres samtidig Rede for, hvilket moderne Stednavn de gamle Navne maa identificeres med. Hallbergs personlige Meninger, hans egne Domme indskrænkes til et beskedent „selon moi“, som anbringes, naar hans Navneidentifikation ikke stemmer med de tidligere Forskeres. Hele Arbejdet foreligger paa Fransk, hvad der atter vilde være umuligt ved en københavnsk Dissertation; den skal nemlig skrives paa Dansk eller Latin — Latin!

Bærer Hallbergs Bog Vidnesbyrd om, at „alma mater“ i Upsala er mere medgørlig end hendes strænge Søster i København, saa viser den i ikke ringere Grad, at de nyere videnskabelige Metoder er begyndt at trænge ind ogsaa paa Geografihistoriens Omraade. I dette Tilfælde er det altsaa den leksikale Metode, der er anvendt, i Forbindelse med en bestemt Afgrænsning af Stoffet og en saa vidt mulig udtømmende Behandling

indenfor de valgte Grænser. I Virkeligheden er det i mindre Maalestok et lignende Princip som det, der ligger til Grund for den for to Aar siden paabegyndte Publikation af Sveriges Stednavne „Sveriges Ortsnamn“, der uden Sammenligning er det, baade hvad Udførelse og Metode angaar, ypperste og størst anlagte Værk, der hidtil er fremkommet i Norden paa Geografihistoriens og Topografiens Omraade.

Medens den kildekritiske Metode hidtil ikke har vundet Indpas hos Geografihistorikerne — Gustav Storm dannede dog i saa Henseende en Undtagelse —, synes den systematiske Tællemetode nu at vinde Terræn blandt svenske Videnskabsmænd, og lad os sige det straks: i Topografiens og Geografiens Historie er denne Metode ganske særlig anvendelig. Navnlig naar Talen er om Stednavne og om geografiske Lokaliteters Beliggenhed (Længde og Bredde), er det den systematiske Optælling og tabellariske Sammenstilling, der maa til for at øve en virkelig sikker og paalidelig Kritik af Kilderne. Men saa kommer man ogsaa ad denne rent mekaniske Vej til langt sikrere Resultater end ved Arbejdet med Folkenes politiske Historie, hvor det psykologiske Moment stadig spiller ind.

Nu er der maaske dem, der vilde sige, at naar man arbejder saaledes helt mekanisk og systematisk, saa faar Forfatteren ikke synderlig Anledning til at vise sine videnskabelige Evner; men dette er en fuldstændig Misforstaaelse. Først og fremmest er Nøjagtighed og Evnen til at arbejde metodisk netop Hovedbetingelser for at opnaa solide videnskabelige Resultater; men dernæst vil man ved at se nøjere paa en Bog som Hallbergs gøre den Opdagelse, at Forfatteren under sit Værks Tilblivelse har fældet kritiske Domme i Mængde til Vurdering af de Kilder, han arbejdede med. Forskellen mellem ham og Forskeren af den gamle Skole er blot den, at den sidste sætter hver af disse Domme i Glas og Ramme og udstiller dem til Publikums Beskuelse, ledsaget af reklamerende Bemærkninger, medens Hallberg ganske stille føjer Navnet ind paa sin rette Plads uden at nævne et Ord om, at det er sket efter en grundig og kritisk Overvejelse. Men saa er der desuden den endnu større Forskel, at den, der arbejder som Hallberg gør, er *nødt til* at fælde en kritisk Dom for hvert eneste Stednavn, der findes i de Kilder, han i Følge sin Op-gaves Begrænsning maa tage med; den anden, der foretrækker den fortællende eller ræsonnerende Afhandlings Form fremfor den leksikale, han nøjes klogelig med i Ny og Næ at plukke det Stof frem, han mener at have noget morsomt eller forstandigt at sige om — og lader Resten ligge.